

Proszę do 25 marca br. o zapoznanie z załączonymi treściami podręcznikowymi, a następnie rozwiązanie adekwatnych zadań z kart pracy (w przypadku kl. IV zadania w podręczniku).

Są to materiały obowiązkowe, więc większość z Was ma je już w wersji papierowej. Nie mniej jednak przesyłam wersję elektroniczną.

W razie trudności ze zrozumieniem treści lub znalezieniem prawidłowych rozwiązań proszę o kontakt email: info@lekcje-historii.com i/lub Skype: wojtek5324 w czasie, jaki jest przewidziany na lekcje.

KRYZYS MONARCHII PIASTÓW

Bolesław Chrobry rozszerzył granice państwa piastowskiego. Wojowniczy władca prowadził wojny z niemal wszystkimi sąsiednimi państwami, nawet z cesarstwem. Utrzymanie licznej drużyny wojów było jednak kosztowne, a następstwa prowadzenia nieustannych konfliktów okazały się groźne. Jak z rosnącymi wyzwaniem poradzili sobie następcy Chrobrego – Mieszko II i Kazimierz Odnowiciel? Jakie były skutki ambitnej polityki pierwszych Piastów dla ich poddanych?

PANOWANIE MIESZKA II

Polityka podbojów prowadzona przez Bolesława Chrobrego sprawiła, że państwo piastowskie było otoczone wrogo nastawionymi sąsiadami. Wyczekiwali oni tylko na odpowiednią okazję do rewanzu. Zdawał sobie z tego sprawę syn Chrobrego – **Mieszko II**, koronowany na króla wkrótce po śmierci poprzednika w **1025 r.** Nowy władca uznał, że najlepszą obroną jest atak i uderzył w 1028 r. na wschodnie obszary Niemiec. Odnosił sukcesy nawet wtedy, kiedy do walk przeciwko niemu włączył się książę czeski. Siły polskiego króla okazały się jednak niewystarczające, gdy jego kraj zaatakował również ruski książę Jarosław Mądry. Wspólna akcja nieprzyjaciół doprowadziła do tego, że

cesarz opanował Łużyce, władca Rusi – Grody Czerwieńskie, Czesi – Morawy, a Węgrzy – ziemie obecnej Słowacji (1031 r.).

Na dodatek niepowodzenia wojenne uaktywniły wrogów Mieszka II wewnątrz kraju. Na ich czele stanął starszy, przyrodni brat króla – **Bezprym**. Już wcześniej został on zesłany do włoskiego klasztoru, lecz opuścił miejsce odosobnienia i powrócił do Polski. Bezprym przejął rządy, a Mieszko II w 1031 r. musiał uciekać do Czech. Tam został uwięziony przez czeskiego władcę, z którym do niedawna toczył wojnę, a następnie – okrutnie okaleczony.

WARTO WIEDZIEĆ

Mieszko II i Matylda

Do naszych czasów zachowała się kopia ryciny przedstawiającej drugiego króla Polski – Mieszka II. Oryginał, który zaginął, znajdował się w księdze podarowanej polskiemu władcy przez księżnę Lotaryngii – Matyldę. Cenny dar dla Mieszka II miał zachęcić go do sojuszu z niemieckimi książętami występującymi przeciwko cesarzowi. Ostatecznie wplątanie się w spory wewnętrzne Rzeszy przyczyniło się do szeregu klęsk Mieszka II i utraty korony królewskiej. W księdze zachowała się dedykacja dla Mieszka II, w której określono go jak władcę idealnego, który w sposób łagodniejszy od ojca nawracał pogan na chrześcijaństwo. Wiadomo również stamtąd, że był wykształcony – potrafił czytać i znał łacinę oraz grekę. Były to w tamtym czasie umiejętności rzadko spotykane u władców.

? Jakich informacji dotyczących Mieszka II dostarczał *Kodeks Matyldy*?

Matylda **1** ofiarowująca Mieszkowi II **2** kodeks liturgiczny. Władca z insygniami na tronie.

WARTO WIEDZIEĆ

Początki chrześcijaństwa w Polsce

Chryścianizacja państwa pierwszych Piastów przez długi czas była jedynie powierzchowna. Ograniczała się do władcy, jego dworu, możnych i wojowników z drużyny książęcej. Prosta ludność niechętnie rezygnowała z dawnych wierzeń, których wyznawania zakazywano. Ponadto była obciążana kosztami utrzymania powstającej organizacji kościelnej, w tym budowy kolejnych świątyń w najważniejszych grodach monarchii. Budowle te prawdopodobnie bogato wyposażano i zdobiono, tak aby zmanifestować potęgę nowego, chrześcijańskiego Boga. Temu miały służyć niezwykle cenne dary m.in. dla katedry gnieźnieńskiej, w której znalazł się krzyż ze szczerego złota. Ważyć miał tyle samo, ile jego ofiarodawca – Bolesław Chrobry.

? Jak poddani pierwszych Piastów odnosili się do chrystianizacji?

Krótkie panowanie Bezpryma przyniosło Polsce duże straty polityczne. Odesłał on bowiem polskie insygnia koronacyjne cesarzowi, rezygnując tym samym z tytułu królewskiego i niezależności. Bezprym wszczął represje wobec przeciwników politycznych. Z tego powodu naraził się wielu wpływowym osobom i ostatecznie został zamordowany przez własnego dworzanina w 1032 r. Do kraju powrócił wówczas Mieszko II, któremu udało się odzyskać władzę, lecz nie był w stanie odbudować już swojej dawnej pozycji na arenie międzynarodowej. Cesarska zgoda na ponowne objęcie rządów kosztowała go w końcu zrzeczenie się tytułu króla. Spełnić musiał również żądania swoich braci i innych krewnych, co w konsekwencji oznaczało tymczasowy podział państwa na kilka dzielnic.

TEKST ŹRÓDŁOWY

STOSUNKI POLSKO-RUSKIE W XI W.

Relacje pomiędzy władcami polskimi i Jarosławem Mądrym, wielkim księciem Rusi Kijowskiej, wielokrotnie się zmieniały.

Rok 1031. Jarosław i Mścislaw zebrali wojów mnogich, poszli na Lachów [Polaków] i zajęli Grody Czerwieńskie znowu, i spustoszyli ziemię lachą i mnóstwo Lachów przywiedli [w niewolę] [...].

Rok 1043. [...] W tych też czasach wydał Jarosław siostrę swoją [Dobronegę] za Kazimierza i dał Kazimierz za

KRYZYS WEWNĘTRZNY PAŃSTWA PIASTÓW

Ciągłe wojny prowadzone przez pierwszych Piastów przynosiły władcy i jego drużynie znaczące łupy. Pociągały jednak za sobą olbrzymie koszty, które ponosili poddani. Oddziały zbrojne musiały być utrzymywane cały czas, również w przerwach między działaniami wojennymi. Wiadomo też, że wielkie koszty pochłaniała ówczesna dyplomacja, przede wszystkim dary przekazywane innym władcom. Zjazd gnieźnieński, podczas którego Bolesław Chrobry postanowił olśnić przepychem gości z zagranicy, okazał się bardzo kosztowny. Również budowanie nowych, murowanych budowli było wielokrotnie droższe od wznoszenia drewnianych siedzib.

Łupy wojenne władców nie pokrywały tych wydatków. Głównym źródłem dochodów Piastów stały się więc coraz wyższe daniny nakładane na chłopów. Nie byli oni jednak przyzwyczajeni do tego rodzaju obciążeń, nieznanych w czasach plemiennych. Ich sytuację dodatkowo pogarszały ciężary ponoszone na rzecz powstającej organizacji kościelnej. Budziło to gniew i nieuchronnie prowadziło do buntów.

Nie mniejsze niezadowolenie narastało wśród możnych, czyli najbardziej wpływowych i najbogatszych mieszkańców państwa piastowskiego. Choć ich wysoka pozycja społeczna i majątek całkowicie zależały od łaski książęcej i dzięki niej wiele zyskiwali, coraz mniej chętnie patrzyli na ciągłe umacnianie się pozycji władcy. Należy pamiętać, że byli oni przedstawicielami rodów stojących blisko księcia jeszcze w czasach plemiennych i mających wpływ na losy wspólnoty. Ponadto cechy charakteru pierwszych królów Polski, którzy nie tolerowali jakiegokolwiek sprzeciwu, powodowały, że możni poczuli się pozbawieni dotych-

wiano [posag] ludzi ośmiuset, których zabrał do niewoli Bolesław [Chrobry], zwyciężywszy Jarosława. [...]

1047. Jarosław poszedł na Mazowszan i zwyciężył ich, i kniazia [księcia] ich zabił Mojsława [Mieclawa], i podał ich Kazimierzowi.

Źródło: Powieść minionych lat. Najstarsza kronika kijowska, tłum. F. Sielicki, Wrocław 2005, s. 132–133, 136–137.

- ? 1. Przedstaw, jak zmieniały się stosunki polsko-ruskie w latach 30. i 40. XI w.
2. Podaj, w jaki sposób został umocniony sojusz Kazimierza z Jarosławem Mądrym.

1080

Grody Czerwieńskie obecnej

aktywnie
a ich czele
zprym. Już
o klasztoru,
ócił do Pol-
w 1031 r.
ziony przez
oczył wojnę,

tkowi II [2]
gniami na

POSTAĆ HISTORYCZNA

KAZIMIERZ ODNOWICIEL

1016–1058

Polski książę, który sprawował władzę w państwie w latach 1040–1058. Zyskał przydomek „Odnowiciel”, ponieważ w trakcie jego rządów doszło do odbudowy państwa po kryzysie politycznym i powstaniu ludowym. Z małżeństwa z księżniczką ruską Dobroniegą doczekał się sześciorga dzieci, spośród których dwóch synów, Bolesław Śmiały i Władysław Herman, objęło następnie władzę w Polsce.

Panowanie Kazimierza scharakteryzował polski historyk Benedykt Zientara: *Pod wieloma względami przypomina swego pradziada Mieszka I: trzeźwą kalkulacją polityczną, dostosowaniem celów do aktualnych możliwości, wysuwaniem realnych osiągnięć przed spektakularne wyczyny i blask wspianiałych gestów.*

czasowego znaczenia. Niezadowoleni byli również członkowie dynastii, którzy utracili szanse na objęcie tronu. Na początku rządów Bolesław Chrobry pozbył się macochy i przyrodnich braci. Sam jednak ze swoich małżeństw doczekał się nie tylko dziedzica korony – Mieszka II, lecz także innych synów. Oni też nie godzili się na całkowite odsunięcie od udziału w rządach.

■ POWSTANIE LUDOWE

W momencie śmierci Mieszka II w 1034 r. jego państwo co prawda było znowu zjednoczone, ale bardzo osłabione. Autorytet dynastii zmalał w wyniku walk o tron. Syn i spadkobierca Mieszka II – **Kazimierz** – musiał uciekać z kraju, aby ratować życie. W Polsce zanikła władza państwowa i wybuchło **powstanie ludowe**, wywołane przez chłopów. Gniew skierowali zarówno przeciwko możnym i ich siedzibom, jak też duchowieństwu, kościołom i klasztorom. Doprowadziło to do upadku organizacji państwowej i kościelnej na większości ziem polskich i powrotu do wierzeń pogańskich. Na znajdujący się w **stanie rozkładu** kraj w 1038 r. najazdu dokonał czeski książę **Brzetysław**. Nie napotykając oporu, zdobył i złupił Wielkopolskę, w tym grody w Gnieźnie, Poznaniu i Gieczu, które

POLSKA ZA KAZIMIERZA ODNOWICIELA

LEGENDA

Ziemie utracone przez Królestwo Polskie na rzecz:

- Niemiec w 1031 r.
- Czech w latach 1031–1039
- Węgier do 1029 r.
- księstwa kijowskiego w 1031 r.
- ziemie samodzielne od 1038 r.
- obszar objęty pogańskim powstaniem ludowym w latach 1037–1039
- państwo Kazimierza Odnowiciela w 1039 r.
- granice Królestwa Polskiego w 1025 r.
- granice państwa Kazimierza Odnowiciela w 1058 r.
- najazd księcia czeskiego Brzetysława na Polskę w 1038 r.
- arcybiskupstwa i biskupstwa na ziemiach polskich

1. Wymień krainę, która w latach 30. XI w. usamodzielniała się i za Kazimierza Odnowiciela nie została ponownie przyłączona do Polski.
2. Wymień biskupstwa z czasów Bolesława Chrobrego, które przestały funkcjonować w wyniku kryzysu państwa piastowskiego.

byli również
se na objęcie
robry pozbył
ak ze swoich
ica korony –
i też nie go-
tu w rządach.

r. jego pań-
e, ale bardzo
wyniku walk
Kazimierz –
ie. W Polsce
o **powstanie**
w skierowali
ibom, jak też
n. Doprowa-
wej i kościel-
tu do wierzeń
rozkladu kraj
Brzetysław.
Wielkopolskę,
Gieczu, które

dotąd stanowiły centrum piastowskiej monarchii. Napastnicy uprowadzili w niewolę część ludności grodów i zdobyli bogate łupy, głównie rabując świątynie. Wywieźli relikwie św. Wojciecha, szczególnie cenne dla istnienia niezależnego arcybiskupstwa w Gnieźnie. Dodatkowo w drodze powrotnej Brzetysław przyłączył do Czech Śląsk. W tej sytuacji jedynym obszarem, gdzie zachowały się struktury władzy, było Mazowsze, rządzone przez **cześnika** Mieszka II – **Miećława**.

Całkowity rozpad Polski zaniepokoił jednak jej sąsiadów. Co prawda byli oni wrogami ekspansywnej monarchii Bolesława Chrobrego i Mieszka II, ale obawiali się bliskiego sąsiedztwa ogniska buntu przeciwko chrześcijaństwu i władzy. Powstanie ludowe rozlać się mogło także na ich kraje. Ponadto cesarz Henryk III był niezadowolony z nadmiernego wzrostu znaczenia swojego czeskiego lennika. Dlatego wygnany syn Mieszka II – Kazimierz – mógł liczyć na pomoc swojego krewnego – cesarza, który przydzielił mu silny oddział niemieckich rycerzy. Na ich czele Kazimierz powrócił do kraju w **1040 r.** Książę uzyskał też wsparcie ruskie i węgierskie.

■ PANOWANIE KAZIMIERZA ODNOWICIELA

Siedzibą Kazimierza ustanowiono **Kraków**, ponieważ dotychczasowe główne ośrodki władzy w Wielkopolsce zostały zniszczone przez Czechów. Władca szybko odzyskał Wielkopolskę. Przy pomocy Jarosława Mądrego, którego siostrę pojął za żonę, pokonał również rządzącego na Mazowszu Miećława. Ponadto dzięki poparciu cesarza udało mu się odzyskać władzę nad Śląskiem. Jednak wiązało się to z koniecznością płacenia trybutu księciu czeskiemu. Państwo polskie zostało odbudowane, lecz jego granice nie obejmowały dawnych zdobyczy Bolesława Chrobrego.

Zrujnowana monarchia potrzebowała również zmian w organizacji wewnętrznej. Na nowo wznoszono grody, ale były one mniejsze od tych zniszczonych podczas niedawnych najazdów i powstania

Cześnik – dostojnik dworski, którego zadaniem było zapewniać władcy i jego otoczeniu zaopatrzenie w napoje.

ĆWICZENIA

1. Wymień zewnętrzne i wewnętrzne przyczyny osłabienia Polski po śmierci Bolesława Chrobrego.
2. Wyjaśnij, dlaczego sąsiedzi piastowskiego państwa udzielili pomocy Kazimierzowi Odnowicielowi. Podaj przykłady tej pomocy.
3. Wyjaśnij, czym Kazimierz zasłużył na przydomek „Odnowiciel”.

DLA ZAINTERESOWANYCH

M. K. Barański, *Dynastia Piastów w Polsce*, Warszawa 2006.

Piastowie. Leksykon biograficzny, red. S. Szczur, K. Ożóg, Kraków 1999.

Kazimierz Odnowiciel wracający do Polski został przedstawiony na obrazie Wojciecha Gersona. Symbolicznie ukazano tu zniszczenia związane z najazdami i odejście od chrześcijaństwa.

• obraz olejny, Polska, XIX w.

ludowego. Zmianom uległa także organizacja wojskowa – zniknęła książęca drużyna rozumiana jako stała siła zbrojna. Na znaczeniu zyskali jednak wojowie, którzy w zamian za służbę zbrojną na wezwanie władcy otrzymali od niego ziemię.

Odtwarzano też organizację kościelną, niezbędną do funkcjonowania średniowiecznej monarchii. Poza biskupstwem w Krakowie, które przetrwało okres zamętu, udało się przy pomocy władcy odtworzyć biskupstwo we Wrocławiu. Natomiast nie została w tym czasie przywrócona metropolia gnieźnieńska, pozbawiona relikwii św. Wojciecha. Po powstaniu ludowym obszary piastowskiego państwa na nowo trzeba było objąć działalnością misyjną. Miały temu służyć klasztory benedyktyńskie założone w Tyńcu pod Krakowem i w Mogilnie pod Gnieznem.

Ze względu na zasługi dla odbudowy państwa polskiego książę Kazimierz zyskał przydomek **Odnowiciela**. Wymownym świadectwem tego, jak bardzo pogorszyła się pozycja Polski, był fakt, że świadomy tego osłabienia Kazimierz Odnowiciel nie dążył do sięgnięcia po królewską koronę i zadowolili się godnością książęcą.

4. Kryzys monarchii Piastów

Zadanie 1.

Rozstrzygnij, czy podane zdania są prawdziwe, czy fałszywe. Zakreśl literę „P” przy zdaniach prawdziwych, a „F” – przy fałszywych.

1.	Mieszko II był jedynym synem Bolesława Chrobrego, który przeżył ojca i mógł sobie rościć prawa do tronu.	P	F
2.	Ponieważ Mieszko II obawiał się ataku wojsk cesarskich, wkrótce po koronacji wzmocnił sojusz z władcami Rusi i Czech.	P	F
3.	Mieszko II zdecydował się na ucieczkę do Czech, dlatego że władcy tego kraju tradycyjnie sprzyjali Piastom.	P	F

Zadanie 2.

Wyjaśnij, dlaczego zahamowanie polityki podbojów zagrażało stabilności państwa Piastów.

Zadanie 3.

Podaj, jakie przemiany związane z nową organizacją państwa i wprowadzeniem chrześcijaństwa budziły niezadowolenie wskazanych grup mieszkańców państwa Piastów.

możni –

chłopi –

Zadanie 4.

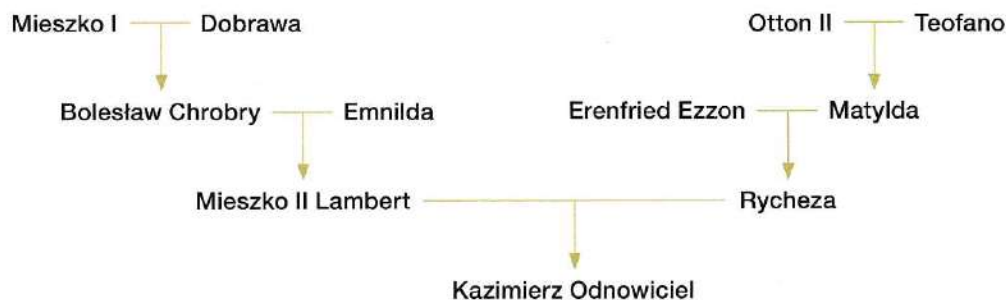
Uporządkuj w kolejności chronologicznej podane wydarzenia, wpisując odpowiednie litery w kratki na osi czasu.

- A. wybuch powstania ludowego
- B. przejęcie władzy przez Bezpryma
- C. najazd księcia Brzetysława na ziemie polskie
- D. zrzeczenie się tytułu królewskiego przez Mieszka II

Zadanie 5.

Zapoznaj się z tablicą genealogiczną i tekstem źródłowym, a następnie wykonaj polecenia.

Kazimierz więc, przez krótki czas zabawiwszy u Niemców i zdobywszy tam wielką sławę i rozgłos rycerski, postanowił wrócić do Polski i poufnie oznajmił to matce. A gdy go matka przekonywała, by nie wracał do ludu wiarołomnego i jeszcze niezupełnie utwierdzonego w chrześcijaństwie, lecz spokojnie zadowolili się posiadaniem matczynego dziedzictwa – i sam cesarz prosił, aby pozostał z nim, chcąc mu nadać nie byle jakie księstwo, odrzekł [...]: „Żadnego dziedzictwa po wujach lub matce nie posiada się tak słusznie i zaszczytnie jak dziedzictwo po ojcu”.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, tłum. R. Grodecki, Diepholz 2010, s. 43.

a) Podaj, z jakich dynastii wywodziła się matka Kazimierza Odnowiciela.

b) Rozstrzygnij, czy podane zdania są prawdziwe, czy fałszywe. Zakreśl literę „P” przy zdaniach prawdziwych, a „F” – przy fałszywych.

1.	Cesarz był gotów nadać Kazimierzowi księstwo, ponieważ Kazimierz był jego prawnukiem.	P	F
2.	Przedstawiane przez kronikarza rozmowy odbywały się w okresie, gdy Rycheza była już wdową.	P	F

c) Wyjaśnij, jakie czynniki wpłynęły na przedstawioną w tekście ocenę mieszkańców Polski.

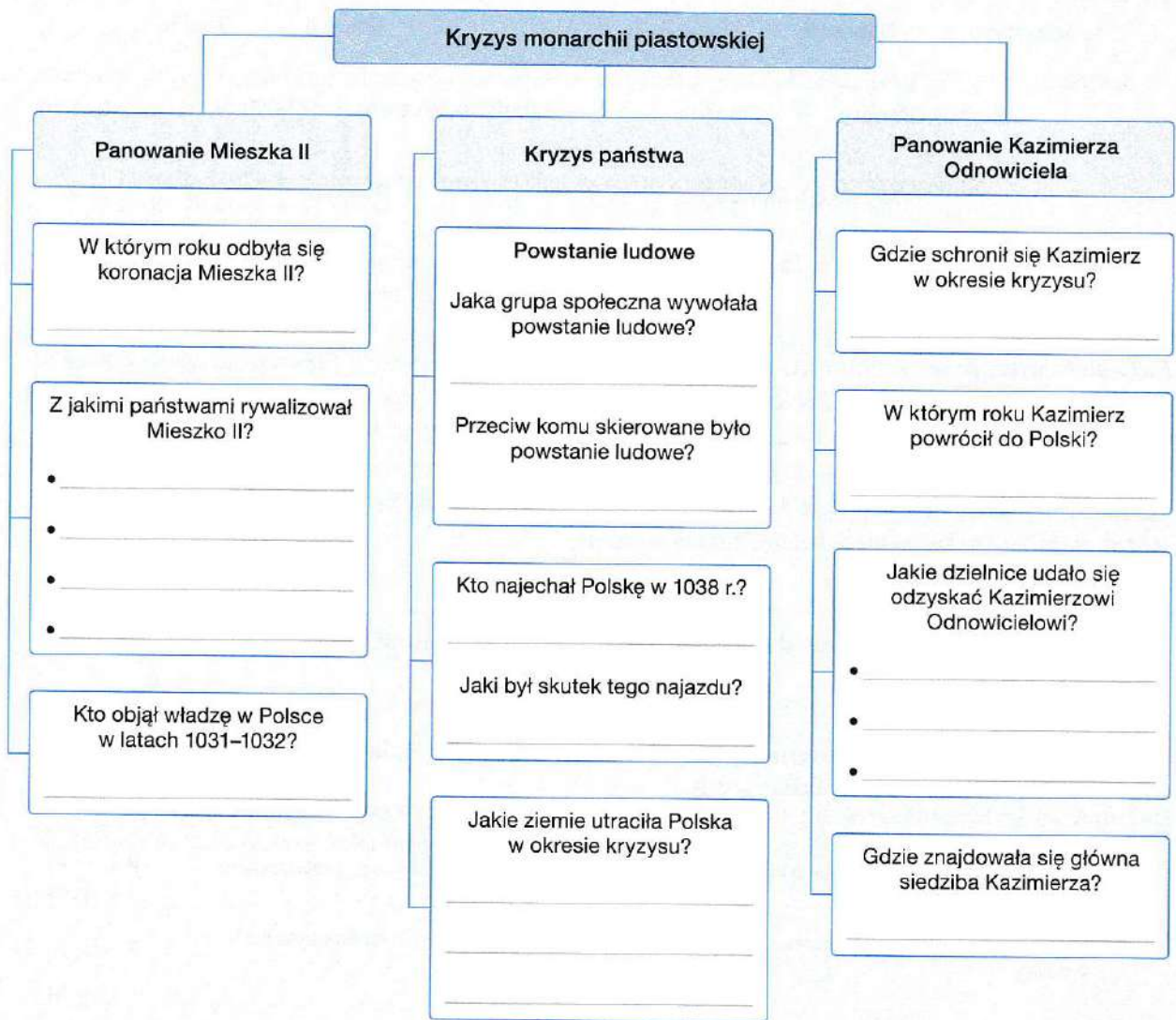
Zadanie 6.

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Trwałym skutkiem kryzysu państwa Piastów w latach 30. XI w. było

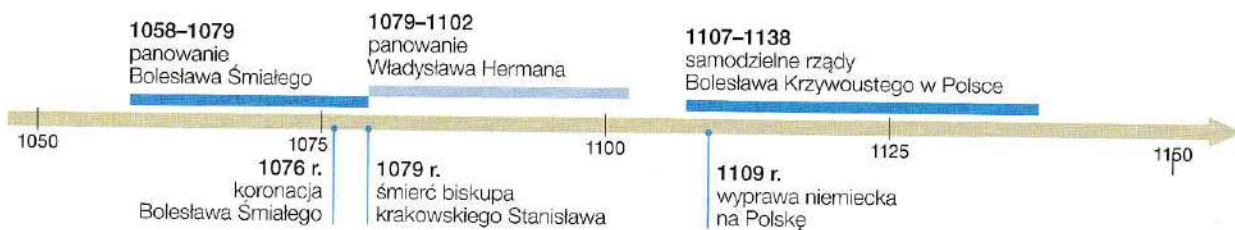
- A. utracenie kontroli nad Mazowszem.
- B. załamanie się relacji z Rusią Kijowską.
- C. przeniesienie głównej siedziby książęcej do Krakowa.
- D. uzależnienie organizacji kościelnej od arcybiskupstwa w Magdeburgu.

Uporządkuj swoją wiedzę

5 OD BOLESŁAWA ŚMIAŁEGO DO BOLESŁAWA KRZYWOUSTEGO

Kazimierz Odnowiciel odbudował państwo polskie po powstaniu ludowym i najeździe Brzetysława. Polski książę porzucił wojowniczą politykę poprzedników i skupił się na porządkowaniu sytuacji wewnątrz kraju. Czy następcy zdecydują się na kontynuację dzieła ojca, czy też powrócą do polityki podbojów Bolesława Chrobrego? Czy w rodzinie Piastów dojdzie do kolejnych sporów o tron pomiędzy spadkobiercami władców?

RZĄDY BOLESŁAWA ŚMIAŁEGO

Po śmierci Kazimierza Odnowiciela w 1058 r. tron książęcy objął jego syn **Bolesław**. Nowy władca zyskał z czasem dwa przydomki – *Szczodry* (hojny) i *Śmiały*. Młodszemu bratu, Władysławowi Hermanowi, wydzielił osobną dzielnicę na Mazowszu ze stolicą w Płocku, co zapewniło mu spokój z jego strony.

Dzięki temu Bolesław Śmiały mógł całkowicie skupić się na polityce zagranicznej. Nie bał się podejmować kontrowersyjnych decyzji. Zrezygnował z zabiegania o przychyłność cesarza i zaprzestał płacenia trybutu ze Śląska na rzecz Czech. Interweniował zbrojnie w wewnętrzne walki na Rusi i Węgrzech, osadzając na tamtejszych tronach przychylnych sobie książąt.

Przede wszystkim jednak Bolesław Śmiały bardzo sprawnie wykorzystywał dla swoich celów doniosłe wydarzenia i konflikty toczące się na scenie między-

narodowej. Najważniejszym z nich był dzielący Europę spór o inwestyturę (więcej na jego temat zob. na s. 228–229) pomiędzy papieżem Grzegorzem VII a cesarzem Henrykiem IV. W tym konflikcie polski władca opowiedział się zdecydowanie po stronie papieża. Dla Grzegorza VII był cennym sojusznikiem, ponieważ zapewniał jednocześnie poparcie ze strony swoich sojuszników Bolesława – Węgier i Rusi. Papież zgodził się na przywrócenie arcybiskupstwa w Gnieźnie i biskupstwa w Poznaniu, a także utworzenie nowej diecezji ze stolicą w Płocku. Jednak największym sukcesem Bolesława Śmiałego, osiągniętym dzięki współpracy z papieżem, była królewska **koronacja** w 1076 r. Polska stała się dzięki temu ponownie w pełni niezależna od cesarstwa, a nowy król zyskał wysoką pozycję wśród władców popierających papieża w sporze z cesarzem.

Opactwo w Tyńcu było jednym z pierwszych klasztorów w Polsce. Do dziś zachowały się elementy zabudowy pochodzące z XI w.

■ *fotografia współczesna*

Po
wew
skup
Był
mied
lewsk
ich
– bis
i skaz
krok
i wyg
się na

■ PA

HI

Po w

Polsk

man.

stwo

ambic

sojusz

stwem

czyć z

o prze

dów H

korzyst

W p

nowia

wynies

duże n

■ KO

Przycz

stają ni

sława K

ogólnie

króla. V

zdrajca

która by

później

że bisku

kar wob

wać, a g

mogli w

kapłana

się z cza

ważną r

? W jak
Galla

POSTAĆ HISTORYCZNA

BOLESŁAW ŚMIAŁY

Ok. 1042–1081

Król polski, panujący w latach 1058–1079. Dążył do wzmocnienia międzynarodowej pozycji Polski, czego wynikiem były liczne interwencje w państwach sąsiednich. Dzięki współpracy z papieżem doprowadził do swojej koronacji królewskiej w 1076 r. Popadł w konflikt z opozycją możnych. W wyniku tego skazał na śmierć biskupa krakowskiego Stanisława, co spowodowało, że utracił tron i został wygnany z Polski.

Historyk Aleksander Gieysztor [czyt.: gjejsztor] tak opisał działania tego władcy: *Aktywność Bolesława przynosiła do czasu wyniki świetne i osiągnęte z konsekwencją, której nie sposób przecenić. Nosila też w sobie element ryzyka wojennego.*

większą niż dotąd. U boku Władysława Hermana na plan pierwszy wysunął się **palatyn Sieciech**, który całkowicie uzależnił od siebie słabego władcę.

Dostojnik ten umocnił własną pozycję na tyle, że bił nawet monety ze swoim imieniem, co dotąd przysługiwało wyłącznie monarchom. Inni możni dążyli jednak

Pod koniec lat 70. XI w. doszło jednak do konfliktu wewnętrznego pomiędzy Bolesławem Śmiałym a biskupem krakowskim **Stanisławem ze Szczepanowa**. Było to zapewne częścią szerszych nieporozumień między władcą a możnymi, którzy obawiali się, że królewska godność Bolesława doprowadzi do ograniczenia ich wpływów. Monarcha działał bardzo zdecydowanie – biskup Stanisław został uznany za winnego zdrady i skazany na karę śmierci przez poćwiartowanie. Ten krok króla doprowadził jednak do otwartego buntu i wygnania go z kraju w 1079 r. Bolesław Śmiały udał się na Węgry, gdzie niedługo potem zmarł.

■ PANOWANIE WŁADYSŁAWA HERMANA

Po wygnaniu Bolesława Śmiałego w 1079 r. władcą Polski został jego młodszy brat – **Władysław Herman**. W większości kwestii stanowił on przeciwieństwo Bolesława – był ostrożny i pozbawiony większych ambicji. Nie zdecydował się na koronację i porzucił sojusz z papieżem, wybierając pojednanie z cesarstwem i władcą Czech. Posunięcia te można tłumaczyć zmianą sytuacji międzynarodowej w konflikcie o przewodnictwo w świecie chrześcijańskim. Za rządów Hermana szala wyraźnie zaczęła się przechylać na korzyść cesarza.

W polityce wewnętrznej książę był zależny od możnowładców, którzy obalili Bolesława, a jego samego wynieśli do władzy. Otrzymywali oni od panującego duże nadania ziemskie, zapewniające im niezależność

■ KONFLIKT KRÓLA Z BISKUPEM

Przyczyny, które doprowadziły do śmierci biskupa krakowskiego pozostają nieznane. Gall Anonim, który swoją kronikę tworzył na dworze Bolesława Krzywoustego, a więc bratanka Bolesława Śmiałego, opisał je bardzo ogólnie – tak aby nie urazić ani dostojników kościelnych, ani potomków króla. W jego relacji biskup został jednak wyraźnie przedstawiony jako zdrajca, a wina króla miała polegać jedynie na nałożeniu na niego kary, która była niegodna stanu duchownego. Lakoniczna wzmianka Galla była później twórczo rozwijana przez kolejnych kronikarzy. Kadłubek sugerował, że biskup zginął, gdyż starał się odwieść króla od stosowania okrutnych kar wobec jego poddanych. W odwecie władca miał kazać go zamordować, a gdy wysłani w tym celu słudzy na skutek cudownych interwencji nie mogli wypełnić swojej misji, sam chwycił za miecz i nie tylko zamordował kapłana, ale także posiekał jego ciało na kawałki. Ta barwna opowieść stała się z czasem podstawą do uznania biskupa za świętego, a jego kult odegrał ważną rolę w procesie jednoczenia ziem polskich w XIII w.

? W jaki sposób okoliczności powstawania kroniki wpłynęły na opowieść Galla Anonima o konflikcie Bolesława Śmiałego i biskupa Stanisława?

Św. Stanisław [1] przedstawiany w stroju biskupim w towarzystwie Piotrowina [2], którego według legendy miał wskresić, aby ten mógł potwierdzić prawdziwość zeznań biskupa.

■ obraz, Polska, XVI w.

do osłabienia Sieciecha. Zarzucali mu, że zagraża życiu książęcych synów, starszego **Zbigniewa** oraz młodszego **Bolesława**, i sam chce objąć tron po śmierci starszego księcia. W ten sposób skłonili do buntu przeciw ojcu obu książęcych synów. Po kilkuletnich walkach Władysław Herman musiał zgodzić się na wydzielenie osobnych dzielnic zarówno dla Zbigniewa, jak i Bolesława. W efekcie w 1097 r. Polska została podzielona na **trzy dzielnice**. Wkrótce obaj młodzi książęta ponownie wspólnie wystąpili przeciwko Sieciechowi. Tym razem zdobyli główne grody w dzielnicy ojca i zmusili księcia do wygnania Sieciecha. Niedługo potem, w 1102 r., zmarł sam Władysław Herman.

■ BRATOBJCZY KONFLIKT

Śmierć Władysława Hermana całkowicie zmieniła sytuację w Polsce. Przeprowadzono nowy podział kraju – tym razem na dwie dzielnice, które pozostały względem siebie niezależne. Nie zapobiegło to jednak dalszym konfliktom. Przeciwko sobie wystąpili dwaj bracia, dotąd zgodnie współpracujący przeciwko ojcu i palatynowi Sieciechowi. Okazało się, że zasadniczo różnią się w kwestii polityki zagranicznej. Zbigniew zawarł sojusz z Czechami oraz porozumienie z Pomorzaniem. Bolesław zaś popadł w konflikt z Czechami,

POSTAĆ HISTORYCZNA

BOLESŁAW KRZYWOUSTY

1086–1138

Polski książę, syn Władysława Hermana i Judyty, córki króla Czech. W młodości sprzymierzył się z przyrodnim starszym bratem Zbigniewem w walce przeciwko ojcu. Od 1102 r. sprawował władzę w dzielnicy wydzielonej mu przez Władysława Hermana. Po jego śmierci pokonał brata

i ostatecznie od 1107 r. samodzielnie rządził w Polsce. Dokonał podboju Pomorza Gdańskiego i Zachodniego, a być może także wyspy Rugii. Pozostawił statut, w którym określił zasady dziedziczenia i sprawowania władzy w państwie polskim.

Stanisław Trawkowski, polski historyk, następująco ocenił tego władcę: *Był Krzywousty – w błędach i osiągnięciach, w zbrodniach i pokutach, w wielkich ambicjach i umiejętności wycofywania się i znajdowania kompromisu – dobrym wyrazicielem swej epoki.*

POLSKA ZA BOLESŁAWA KRZYWOUSTEGO

LEGENDA

- dzielnica Bolesława Krzywoustego w latach 1097–1107
- dzielnica Zbigniewa w latach 1097–1107
- dzielnica Władysława Hermana w latach 1097–1102 (w latach 1102–1107 włączona do dzielnicy Zbigniewa)
- ziemie przyłączone do Polski w latach 1109–1122
- ziemie zhołdowane w latach 1121–1122
- ziemie znajdujące się pod wpływami Polski
- granice państwa Władysława Hermana w 1097 r.
- granice państwa Bolesława Krzywoustego w 1138 r.
- granice cesarstwa rzymskiego w 1138 r.
- wyprawy Bolesława Krzywoustego
- najazd Henryka V w 1109 r.
- grody oblegane przez wojska Henryka V w 1109 r.
- biskupstwa i arcybiskupstwa
- 1124 rok założenia nowo powstałych biskupstw

1. Wymień kraje, w których Bolesław Krzywousty dokonał interwencji.
2. Wskaż tereny podlegające Bolesławowi Krzywoustemu, które znajdują się dziś poza granicami Polski.

którzy domagali się płacenia trybutu ze Śląska, należącego do jego dzielnicy. Dodatkowo Bolesław wszczął walki z Pomorzanami, co prowokowało ich odwetowe najazdy, na które były narażone głównie obszary podległe Zbigniewowi.

Nieporozumienia narastały mimo próby rozwiązania sporu pomiędzy synami Hermana na ogólnopolskim wiecu. Wkrótce Bolesław oskarżył starszego brata o zawarcie skierowanych przeciwko niemu tajnych porozumień z Czechami i Pomorzanami. W 1106 r., po zapewnieniu sobie pomocy władców Rusi Kijowskiej i Węgier, wystąpił przeciwko Zbigniewowi. Szybko odniósł sukces – zdobył główne grody rywala i zmusił go do ugody na korzystnych dla siebie warunkach. Bolesław stał się wówczas księciem zwierzchnim całych ziem polskich, a Zbigniewowi pozostawił we władaniu jedynie Mazowsze. Rok później znaczenie starszego brata na tyle zmalało, że Bolesław złamał warunki i tak korzystnej dla siebie ugody i wygnał go z kraju.

Walka o tron nie została jednak zakończona. Pokonany Zbigniew najpierw udał się do Czech, a następnie w 1108 r. na dwór niemiecki, gdzie król Henryk V podjął decyzję o ingerencji w polskie sprawy. Wykorzystał zaistniałą sytuację, ponieważ Bolesław był też zaangażowany w spór pomiędzy Czechami a Węgrami, wspierając – odwrotnie niż władca Niemiec – stronę węgierską.

W 1109 r. na Polskę ruszyła duża wyprawa niemiecka. Do legendy przeszła opisana przez Anonima zwanego Gallem bohaterska **obrona Głogowa**. Ostatecznie ekspedycja niemiecka nie osiągnęła swojego celu, a Bolesław zawarł z Henrykiem V ugodę, w której sprawa Zbigniewa została pominięta milczeniem. Mimo to starszy syn Hermana wkrótce mógł powrócić do kraju, gdzie zapewne otrzymał od Bolesława własną dzielnicę. W 1111 r. Zbigniew został jednak oskarżony

■ OBRONA GŁOGOWA

W średniowiecznych kronikach zachował się opis oblężenia Głogowa. Szczególnego dramatyzmu temu wydarzeniu nadaje opis wykorzystania przez króla niemieckiego zakładników, w tym także dzieci, jako żywych tarcz podczas ataku na miasto.

Pomnik Dzieci Głogowskich został wzniesiony w latach 70. XX w.

■ fotografia współczesna

? Wyjaśnij symboliczne znaczenie Pomnika Dzieci Głogowskich.

WARTO WIEDZIEĆ

Pierwsza kronika Polski

Autorem pierwszej kroniki polskiej był nieznan z imienia i narodowości mnich benedyktyński, pochodzący z Europy Zachodniej. Przez wiele lat sądzono, że wywodził się on z terytorium Francji, dlatego nazwano go Gallem Anonimem. Obecnie przeważa pogląd, że pochodził z Wenecji. Spisana przez niego po łacinie kronika powstała w latach 1113–1116. Zawarte w niej zostały dzieje dynastii Piastów od czasów legendarnych do panowania Bolesława Krzywoustego, który to władca jest jej głównym bohaterem. Gall Anonim napisał swoje dzieło, opierając się na ustnej tradycji historycznej. Swoją wiedzę czerpał w dużej mierze od członków kancelarii książęcej, z którą był blisko związany.

? Dlaczego obecnie nie wiemy, kto był twórcą pierwszej kroniki polskiej?

o spiskowanie, uwięziony i oślepiiony. Tak demonstracyjne pogwałcenie przez władcę świeżo zawartej ugody spowodowało wybuch społecznego niezadowolenia. Biskupi obłożyli księcia Bolesława klątwą, co wykluczyło go z grona wiernych Kościoła. W tej sytuacji władcy poważnie zagrażał również wybuch buntu wśród poddanych. Bolesław został zmuszony do odbycia publicznej pokuty, której częścią była pielgrzymka na Węgry do grobu św. Stefana. Książę zachował władzę, ale jego postęпки zapewniły mu w późniejszej tradycji przydomek **Krzywoustego**, czyli człowieka łamiącego złożone przez siebie obietnice.

...w Polsce.
...i Zachod-
...stawił sta-
...i sprawo-
...astępująco
...dach i osią-
...telkich am-
...najdowania
...epoki.

TEKST ŹRÓDŁOWY

CHRYSYANIZACJA POMORZA

Działalność misjonarza Pomorza Ottona z Bambergu została opisana w jego żywocie, czyli kronice życia.

W tym mianowicie mieście [Szczecinie] stały w niewielkiej od siebie odległości dwa domy wzniesione z ogromną troskliwością i sztuką. [...] W nich to właśnie od głupiego ludu pogańskiego doznawał czci bożek Trzyglów. Prócz tego obywatele chowali zwykle konia pięknego kształtu, którego nazywano koniem boga Trzyglowa. [...] koń boski w oznaczonym miejscu i czasie występował, kiedy ów lud pogański różnym błędem uwiedziony gromadził się dla zasięgnięcia wróżby. [...] świętynie owe [...] na jego rozkaz [tj. biskupa] zburzono i rozebrano [...]. Kadłub posągu Trzyglowa sam rozbił, ale trzy posrebrzane jego głowy [...] ze sobą potem stąd zabrał, a następnie [...] papieżowi Kalikstowi jako świadectwo swojej pracy oraz nawrócenia i wiary owych plemion [...] przekazał.

Źródło: *Pomorze Zachodnie w żywotach Ottona*, tłum. J. Wikarjak, Warszawa 1979, s. 98–101.

Pomnik Bolesława Krzywoustego i jego wojów wzniesiono w Płocku. Władca znaczną część swojego panowania spędził na toceniu walk. Udzielił również zbrojnej pomocy Ottonowi z Bambergu, który z pomocą wojsk polskich chryścianizował Pomorze.
■ rzeźba, Płock, XXI w.

- ? 1. Opisz pogańskie wierzenia Pomorzian na podstawie powyższego tekstu.
2. Wyjaśnij, dlaczego Otton w ramach swojej misji niszczył świątynie i posągi pogańskich bóstw.

PODOBÓJ POMORZA

Po wyeliminowaniu Zbigniewa z rywalizacji o tron Bolesław Krzywousty zajął się zabezpieczeniem granic kraju. Unormował relacje z Czechami i ostatecznie wycofał się z płacenia im trybutu ze Śląska. Największym sukcesem władcy było jednak przyłączenie Pomorza. Po latach walk na przełomie 1122 i 1123 r. książę podbił całą tę krainę. Na Pomorzu Gdańskim rząd sprawowali urzędnicy mianowani przez Bolesława. Z kolei część zachodnia pozostała pod władzą lokalnych książąt z dynastii Gryfitów, którzy stali się polskimi wasalami. Podbite tereny zostały objęte akcją chryścianizacyjną, ponieważ – mimo starań misjonarzy – Pomorzanie dotąd uniknęli trwałego przyjęcia chrześcijaństwa. Misji skutecznego ich nawrócenia podjął się biskup Bambergu – Otton (więcej tym w [tekście źródłowym](#) powyżej).

Za rządów Krzywoustego zostały również przeprowadzone zmiany w polskiej organizacji kościelnej. W 1124 r. powstały nowe biskupstwa – jedno z siedzibą we Włocławku, obejmujące Kujawy oraz Pomorze Gdańskie, a drugie z siedzibą w Lubuszu, mające wspierać misję na Pomorzu Zachodnim. Dopiero w 1140 r., czyli już po śmierci Bolesława, udało się założyć osobne biskupstwo z siedzibą w Wolinie, które później zostało przeniesione do Kamienia.

Sukcesy Krzywoustego na Pomorzu zaniepokoiły niemieckich książąt i biskupów, którzy planowali ekspansję na tych terenach. Bolesław, aby uniknąć zagrożenia z ich strony, zdecydował się złożyć cesarzowi w 1135 r. w Merseburgu hołd z Pomorza oraz zobowiązał się do płacenia trybutu z całej Polski. Dzięki temu zachował całą zdobytą wcześniej prowincję i z pomocą cesarza korzystnie rozwiązał spory z Czechami i Węgrami.

CWICZENIA

- ? 1. Porównaj politykę zagraniczną Bolesława Śmiałego i Bolesława Krzywoustego.
2. Wyjaśnij, jak do czasów Bolesława Krzywoustego starano się rozwiązać konflikty pomiędzy kandydatami do tronu Piastów.
3. Przedstaw, w jaki sposób zmieniała się polska organizacja kościelna w czasach panowania Bolesława Śmiałego i Bolesława Krzywoustego.

DLA ZAINTERESOWANYCH

K. Benyskiewicz, *Władysław Herman. Książę Polski 1079–1102*, Kraków 2014.

T. Grudziński, *Bolesław Śmiały-Szczodry i biskup Stanisław. Dzieje konfliktu*, Kraków 2010.

5. Od Bolesława Śmiałego do Bolesława Krzywoustego

Zadanie 1.

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Zaangażowanie w spór pomiędzy cesarzem Henrykiem IV a papieżem Grzegorzem VII pozwoliło Bolesławowi Śmiałemu uzyskać

- A. zwolnienie od opłacania trybutu ze Śląska. C. zgodę papieża na jego koronację królewską.
B. uznanie jego praw do tronu przez cesarza. D. wsparcie militarne od władców Węgier.

Zadanie 2.

Zapoznaj się z ilustracją przedstawiającą fragment płaskorzeźby, na której ukazano scenę śmierci biskupa Stanisława, oraz dwoma tekstami źródłowymi, a następnie wykonaj polecenia.

Tekst A: [Bolesław] *sam będąc pomazańcem* [Bożym] *nie powinien był* [drugiego] *pomazańca za żaden grzech karać cielesnie. Wiele mu to bowiem zaszkodziło, gdy przeciw grzechowi grzech zastosował i za zdradę wydał biskupa na obcięcie członków. My zaś nie usprawiedliwiamy biskupa-zdrajcy, ani nie zalecamy króla, który tak szpetnie dochodził swych praw [...].*

Tekst B: *Rozkazuje więc* [Bolesław] *przy ołtarzu [...], nie okazując uszanowania ani dla stanu, ani dla miejsca, ani dla chwili – porwać biskupa! Ilekroć okrutni słuchalcy próbują rzucić się na niego, tylekroć [...] na ziemię powaleni łagodnieją. Wszak tyran, łącząc ich z wielkim oburzeniem, sam podnosi świętokradzkie ręce, sam odrywa [...] pasterza od owczarni. Sam zabija [...].*

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, tłum. R. Grodecki, Diepholz 2010, s. 51–52; Mistrz Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Diepholz 2010, s. 76.

- a) Rozstrzygnij, która z przedstawionych w tekstach A i B wersji opowieści została ukazana na płaskorzeźbie. Uzasadnij odpowiedź.

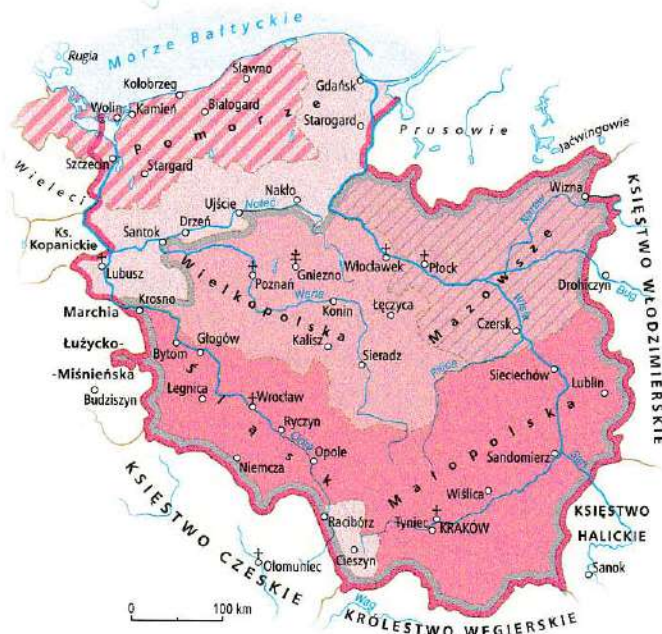
- b) Wskaż, w którym z tekstów działania podjęte przez króla zostały ocenione bardziej surowo.

Zadanie 3.

Wyjaśnij, dlaczego Władysław Herman w większym stopniu niż jego brat musiał się liczyć ze zdaniem możnych.

Zadanie 4.

Zapoznaj się z mapą, a następnie podaj, jacy władcy panowali na wymienionych niżej obszarach we wskazanych latach.

	Mazowsze
1095 –	_____
1105 –	_____
	Wielkopolska
1090 –	_____
1110 –	_____
	Śląsk
1095 –	_____
1110 –	_____

- dzielnica Bolesława Krzywoustego w latach 1097–1107
- dzielnica Zbigniewa w latach 1097–1107
- dzielnica Władysława Hermana w latach 1097–1102 (w latach 1102–1107 włączona do dzielnicy Zbigniewa)
- ziemie przyłączone do Polski w latach 1109–1122
- ziemie zhołdowane w latach 1121–1122
- granice państwa Władysława Hermana w 1097 r.
- granice państwa Bolesława Krzywoustego w 1138 r.
- biskupstwa i arcybiskupstwa

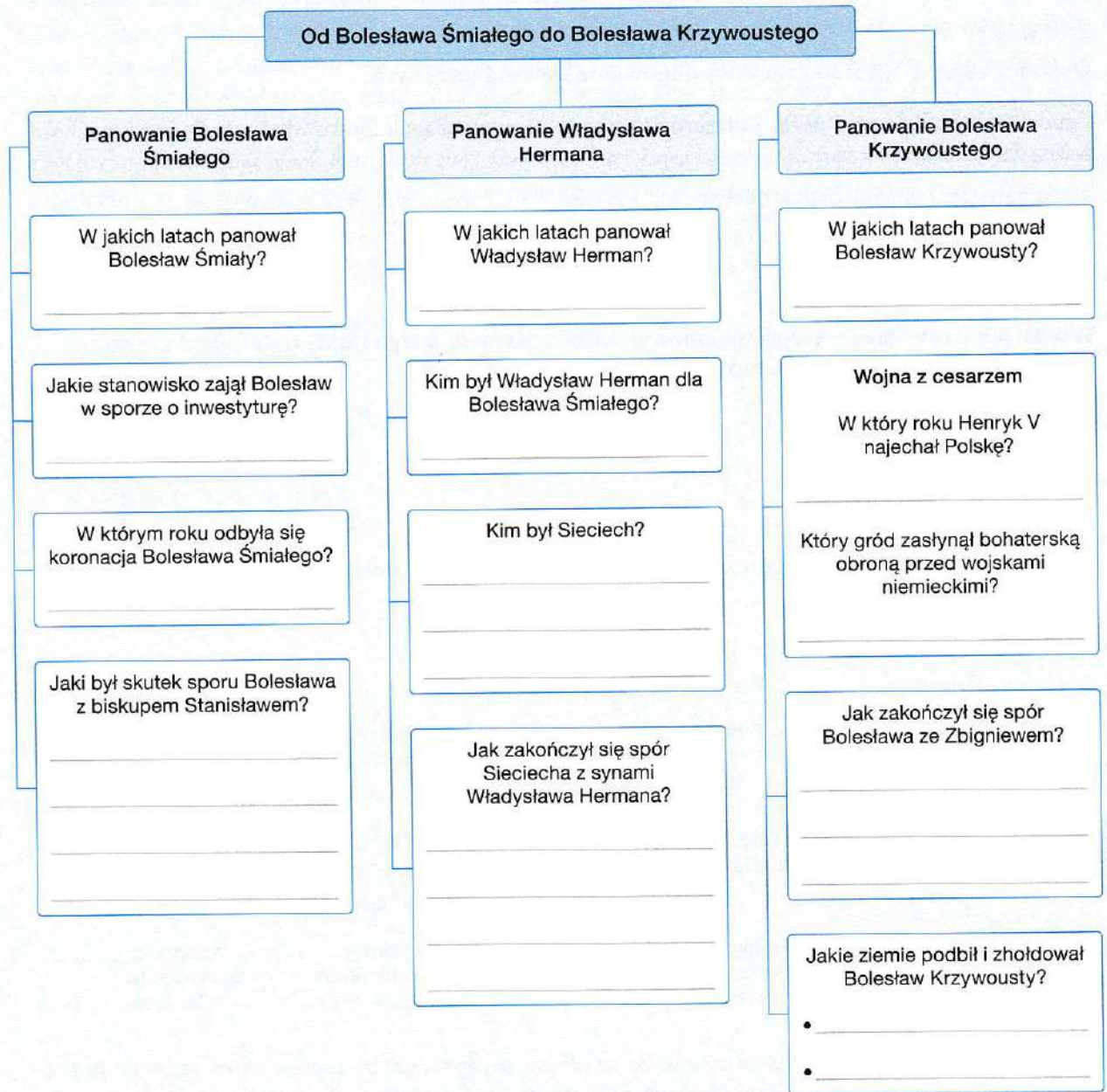
Zadanie 5.

Uporządkuj w kolejności chronologicznej podane wydarzenia, wpisując odpowiednie litery w kratki na osi czasu.

- A. oślepienie Zbigniewa
- B. wygnanie Zbigniewa z kraju
- C. obrona Głogowa przed siłami Henryka V
- D. obłożenie Bolesława Krzywoustego ekskomuniką
- E. złożenie hołdu cesarzowi przez Bolesława Krzywoustego

Uporządkuj swoją wiedzę

6

TESTAMENT BOLESŁAWA KRZYWOUSTEGO

Problem dziedziczenia tronu od początku zagrażał stabilności państwa Piastów. Rywalizacja o władzę po śmierci księcia toczyła się już za czasów Bolesława Chrobrego. Do najbardziej dramatycznej walki doszło jednak ponad sto lat później pomiędzy Zbigniewem i Bolesławem, synami Władysława Hermana. Zwycięstwo odniósł Bolesław, lecz kosztowało ono życie brata, a i sam nowy władca zapłacił za nie wysoką cenę. W jaki sposób zatem Bolesław Krzywousty starał się zapobiec walkom pomiędzy swoimi synami? Czy jego zamiary się powiodły?

STATUT BOLESŁAWA KRZYWOUSTEGO

Bolesław Krzywousty doczekał się liczego potomstwa (zapoznaj się z [tablicą genealogiczną](#) ze s. 219). W chwili śmierci miał czterech synów, a piąty – Kazimierz – urodził się prawdopodobnie wkrótce potem. Krzywousty musiał więc wcześniej rozważyć problem następstwa tronu po sobie. Z własnego doświadczenia doskonale znał niszczące skutki walk o władzę lub podziału państwa na dzielnice pomiędzy spadkobierców.

Bolesław Krzywousty zajął się uporządkowaniem sprawy dziedziczenia w momencie, kiedy na świat zaczęły przychodzić dzieci z jego drugiego małżeństwa. W najnowszych badaniach przyjmuje się, że **statut sukcesyjny**, czyli regulujący kwestię następstwa tronu, został ogłoszony **ok. 1116/1117 r.** Wprowadzono wówczas **zasadę senioratu**. Zgodnie z nią zwierzchnią władzę w kraju miał sprawować senior, czyli najstarszy w danym momencie przedstawiciel dynastii. Książę zadbał nawet o potwierdzenie tej zasady przez papieża. Zabieg ten był dlatego tak ważny, że zasada senioratu mocno ograniczyła znaczenie możnych, którzy dotąd mogli wywierać wpływ na obsadę tronu.

W momencie śmierci Bolesława Krzywoustego w 1138 r. weszły w życie postanowienia statutu nazywanego tradycyjnie **testamentem Krzywoustego**. Odtąd siedzibą seniora miał być **Kraków**, który za czasów Kazimierza Odnowiciela zyskał wyjątkowe znaczenie. Senior miał obowiązek oddać w zarząd młodszych członków dynastii poszczególne dzielnice kraju

(zobaczysz to [na mapie](#) na s. 218). Młodzi Piastowie, **juniorzy**, nie sprawowali w nich jednak samodzielnej i niezależnej władzy. Byli raczej namiestnikami seniora, który miał pozycję pierwszego, najważniejszego księcia, czyli **princepsa**. W **pryncypacie** to do niego należała władza zwierzchnia w całym państwie, prowadzenie polityki zagranicznej oraz prawo bicia monety. Mianował też **wojewodę**, któremu podlegali urzędnicy w dzielnicach młodszych książąt. Zasady przyjęte w statucie sukcesyjnym Krzywoustego były wzorowane na rozwiązaniach znanych od kilkudziesięciu lat u sąsiadów Polski – w Czechach i na Rusi.

POSTAĆ HISTORYCZNA

WŁADYSŁAW WYGNANIEC

1105–1159

Polski książę, najstarszy syn Bolesława Krzywoustego. Po śmierci ojca w 1138 r. jako pierwszy objął władzę seniora, ale szybko skonfliktował się z młodszymi braćmi i wojewodą Piotrem Włostowicem. Próba siłowego rozwiązania sporu zakończyła się klęską Władysława, który musiał uciekać z kraju i szukać wsparcia na dworze królów Niemiec. Udzielona przez nich pomoc okazała się jednak niewystarczająca i ostatecznie książę zmarł na wygnaniu.

TEKST ŹRÓDŁOWY

WINCENY KADŁUBEK O TESTAMENCIE KRZYWOUSTEGO

Autor *Kroniki polskiej*, biskup krakowski Wincenty zwany Kadłubkiem, był związany z dworem Kazimierza Sprawiedliwego, najmłodszego z synów Bolesława Krzywoustego. Książę został przedstawiony przez kronikarza jako wzór władcy idealnego. Warto zaznaczyć, że opisy Kadłubka nie zawsze zgadzają się z przekazami z innych źródeł.

Gdy [Bolesław Krzywousty] poczuł, że [los] żąda już od niego śmiertelnej powinności, poleca spisać dokumenty testamentowe. Przekazuje w nich w spadku czterem synom i to, co osiągnięte zasługami przodków, i następstwo w królestwie, wyznaczając stałe granice czterech dzielnic w ten sposób, że w rękę najstarszego miało pozostać i księstwo dzielnicy kra-

kowskiej, i władza zwierzchnia [...]. A jeśliby spotkało go to, co ludzkie, zawsze starszeństwo i wzgląd pierworództwa [to, że ktoś pierwszy się urodził] miały rozstrzygnąć spór o następstwo. Przypominają mu piątego syna, to jest Kazimierza, który był jeszcze małym dzieckiem, dlaczego nie pamiętał o nim. [...]

Źródło: Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, przeł. i oprac. B. Kürbis, Wrocław 2006, s. 155–156.

Wincenty Kadłubek napisał jedną z pierwszych kronik Polski i pełnił funkcję biskupa krakowskiego.

■ rzeźba, Polska, XVII w.

1. Wyjaśnij, w jaki sposób Bolesław Krzywousty podzielił polskie państwo.
2. Podaj przyczynę nieuwzględnienia Kazimierza w testamencie Bolesława Krzywoustego.

■ KONFLIKT POMIĘDZY SYNAMI KRZYWOUSTEGO

Pierwszym seniorem i princepssem został **Władysław II** (później nazwany Wygnańcem). Miał wówczas już ponad 30 lat, więc u boku ojca zdobył doświadczenie potrzebne do rządzenia. Jeszcze od Bolesława Krzywoustego otrzymał w zarząd Śląsk. Sam przekazał dwóm przyrodnim braciom dzielnicę: Bolesławowi Kędzierzawemu – Mazowsze, a Mieszkowi (później nazwanemu Starym) – Wielkopolskę. Najmłodszym, kilkuletniemu Henrykowi i niemowlęciu Kazimierzowi, na razie nie przyznano dzielnic. Ich matka Salomea, wdowa po Bolesławie Krzywoustym, otrzymała jednak grody w centrum kraju, w tym Łęczycę. Znaczna część państwa z Krakowem pozostała pod bezpośrednią władzą seniora (zapoznaj się z [mapą](#) na s. 219).

Od początku rządów Władysława II istniał konflikt interesów i nieufność pomiędzy nim a jego macochą i przyrodnimi braćmi. Władysław dążył do zapewnienia dziedziczenia po sobie własnym synom, z których najstarszego dopuścił do współrządów na Śląsku. Ponadto senior poprzez żonę był blisko spowinowacony z władcami panującymi w Niemczech i Czechach. Licząc na ich pomoc, zdecydował się podjąć zdecydowane kroki przeciwko juniorom i ich matce. Odniósł nad nimi zbrojne zwycięstwo i pokonanych zamierzał wygnać z kraju. Jednak natrafił na opór znacznej

grupy możnych, broniących postanowień testamentu Krzywoustego, na czele z wojewodą **Piotrem Włostowicem**. Władysław II uznał ich za zdrajców, a sam wojewoda został uwięziony i oślepiony. Czyn ten okrył księcia hańbą. Gdy biskupi obłożyli go klątwą, nawet jego dotychczasowi zwolennicy masowo zaczęli go opuszczać. W 1146 r. Władysław musiał się ratować ucieczką z Polski na dwór niemiecki. Stąd na kartach kronik i opracowań przyłgnął do niego przydomek „Wygnaniec”.

■ UPADEK SENIORATU

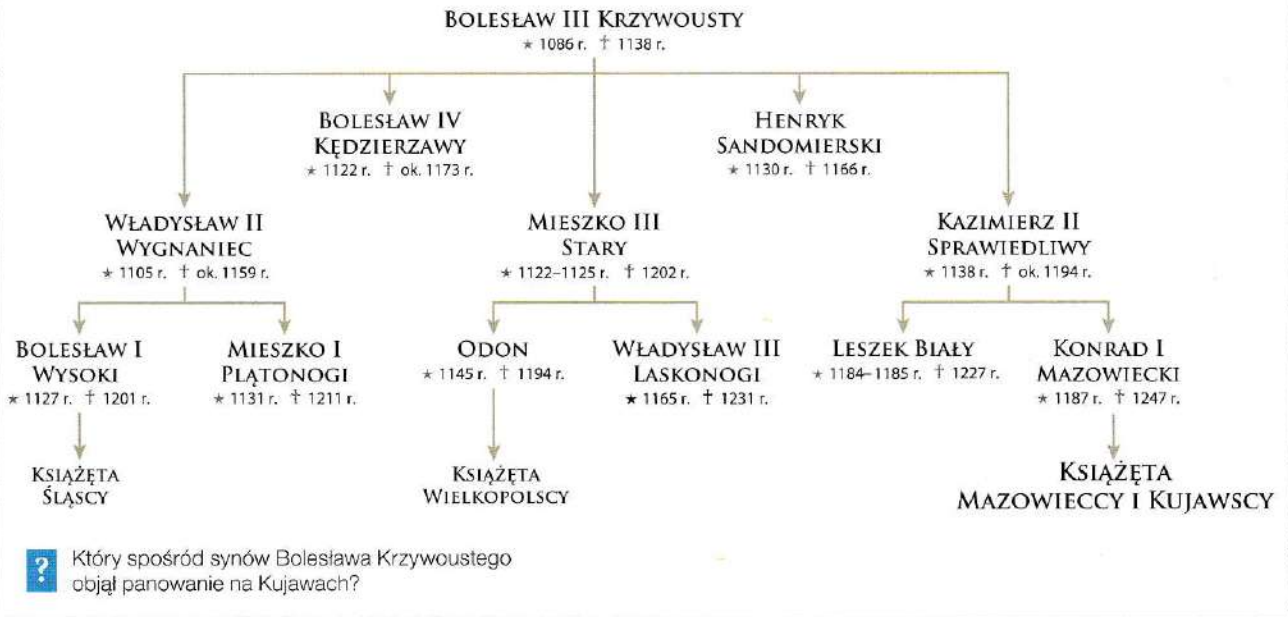
Porządek określony w statucie Krzywoustego trwał po wygnaniu Władysława. Kolejnym seniorem został **Bolesław Kędzierzawy**, któremu udało się uspokoić sytuację w państwie. Ponadto swój urząd odzyskał wojewoda Piotr Włostowic. W 1157 r. Polska stała się jednak celem wyprawy cesarza Fryderyka Barbarossy, do którego o pomoc zwrócił się Władysław II Wyganiec. Choć wyprawa niemieckiego rycerstwa zakończyła się powodzeniem, cesarz nie przywrócił rządów Wygnańca. Bolesław Kędzierzawy musiał jedynie złożyć cesarzowi hołd lenny w 1157 r., a także wyrazić zgodę na powrót synów Wygnańca na Śląsk.

Po śmierci Kędzierzawego princepssem został kolejny senior – **Mieszko Stary**. Nieskutecznie starał się on wzmocnić władzę książęcą. Sprawując rządy

DRZEWO GENEALOGICZNE

Piastowie na początku okresu rozbicia dzielnicowego

Ziemie polskie ulegały stopniowo coraz większemu rozdrobnieniu. Kolejni książęta piastowscy dzieliли swoje dzielnice pomiędzy synów.

Kadłubek n... z pierwszych... i pełnił funk... krakow-...
Polska, XVII w.

testamentu...
otrem Wł...
rajców, a sam...
z ten okrył...
łd, nawet...
o zaczęli go...
się ratować...
d na kartach...
o przydomek

ustego trwał...
niorem został...
się uspokoić...
odzyskał wo...
stała się jed...
barbarossy, do...
Wygnaniec...
zakończyła...
rządów Wy...
edynie złożyć...
wyrzucił zgodę

em został ko...
ecznie starał...
awując rządy

POCZĄTKI ROZBICIA DZIELNICOWEGO

LEGENDA

- dzielnica senioralna
- dzielnica Władysława Wygnanica
- dzielnica Mieszka Starego
- dzielnica Bolesława Kędzierzawego
- dzielnica przekazana Henrykowi Sandomierskiemu w 1146 r.
- dzielnica wdowia
- granice Polski w momencie śmierci Bolesława Krzywoustego w 1138 r.
- granice cesarstwa rzymskiego w 1138 r.
- arcybiskupstwa, biskupstwa

- ?**
1. Wyjaśnij, w czyjej dzielnicy znalazła się siedziba arcybiskupstwa obejmującego ziemie polskie.
 2. Wymień ziemie, które znalazły się pod zwierzchnictwem pierwszego seniora.

senioralne, opierał się na możnych ze swojej dzielnicy – Wielkopolski. Możliwość władcy z Krakowa nie zaakceptowali jego działań i w 1177 r. doprowadzili do wygnania go ze stolicy. Na jego miejsce osadzili na tronie najmłodszego syna Krzywoustego – **Kazimierza** (nazywanego później Sprawiedliwym). Było to ostateczne złamanie zasady senioratu zapisanej w statucie Krzywoustego, ponieważ starszy od Kazimierza był nie tylko obalony Mieszko, ale również jego śląscy bratankowie – synowie Władysława Wygnańca. Odtąd o tytuł princepsa i panowanie nad dzielnicą krakowską piastowscy książęta rywalizowali bez względu na wiek.

■ POGŁĘBIANIE SIĘ ROZBICIA DZIELNICOWEGO

Po śmierci Kazimierza Sprawiedliwego podziały pomiędzy dzielnicami uległy pogłębieniu i zaczynały się utrwalać. Na przełomie XII i XIII w. dzielnice ostatecznie przekształciły się w dziedziczne posiadłości poszczególnych książąt. Piastowie przestali być tytułowani książętami Polski (łac. *duces Poloniae*), ponieważ stali się książętami dzielnicowymi (np. mazowieckimi, wielkopolskimi, głogowskimi czy cieszyńskimi). Sta-

Seniorzy w okresie rozbitcia dzielnicowego

Władca	Lata panowania w dzielnicy senioralnej
Władysław II Wygnaniec	1138–1146
Bolesław IV Kędzierzawy	1146–1173
Mieszko III Stary	1173–1177
Kazimierz II Sprawiedliwy	1177–1191
Mieszko III Stary	1291
Kazimierz II Sprawiedliwy	1191–1194
Leszek I Biały	1194–1198
Mieszko III Stary	1198–1199
Leszek Biały	1199
Mieszko III Stary	1199–1202
Władysław III Laskonogi	1202–1206
Leszek Biały	1206–1210
Mieszko IV Płatonogi	1210–1211
Leszek Biały	1211–1227

WARTO WIEDZIEĆ

Kim był Piotr Włostowic?

Wywodził się z możnowładczej rodziny, najprawdopodobniej ze Śląska. W 1117 r. Bolesław Krzywousty powierzył mu urząd palatyna (wojewody), którego zadaniem było prowadzenie wojsk i sprawowanie sądów w zastępstwie księcia. Kilka lat później Włostowic przeprowadził brawurową akcję porwania księcia przemyskiego, który zaatakował państwo Krzywoustego, gdy ten walczył z Pomorzaniem. Błyskotliwy podstęp wojewody nie tylko zniweczył plany agresora, lecz także zmusił go do wypłacenia znacznego okupu i zawarcia przymierza z Krzywoustym. Ogromny majątek i władza Włostowica sprawiały, że poza granicami Polski uważano go za księcia, ale w kraju zaczęto się go obawiać. W 1126 r. Krzywousty pozbawił go urzędu, być może za namową swojej żony – księżnej Salomei. Stanowisko przywrócił mu jednak Władysław Wygnaniec, gdy rozpoczął swoje rządy w 1138 r. Zgodna współpraca księcia i wojewody nie trwała jednak długo, a ostry konflikt o prawa młodszych książąt doprowadził do porwania i oślepienia Włostowica. Wkrótce jednak Władysław poniósł całkowitą klęskę w walce ze swoimi braćmi i musiał uciekać z kraju, a sam Włostowic ponownie objął wcześniejsze stanowisko. Zgodnie z tradycją Piotr Włostowic miał być fundatorem wielu kościołów i klasztorów.

Piotr Włostowic został ukazany przez Jana Matejkę jako fundator pierwszego klasztoru cystersów na ziemiach polskich. W rzeczywistości sprowadzenie cystersów nie było dziełem Włostowica, wiadomo jednak, że ten wraz z biskupem krakowskim zapraszał do Polski samego założyciela zakonu – Bernarda z Clairvaux.

■ obraz olejny, Polska, XIX w.

? Jakie korzyści i zagrożenia wiązały się z pełnieniem urzędu palatyna?

panowania
dzielnicy
senioralnej

1138–1146

1146–1173

1173–1177

1177–1191

1291

1191–1194

1194–1198

1198–1199

1199

1199–1202

1202–1206

1206–1210

1210–1211

1211–1227

a Matejkę jako fun-
temiach polskich.
nie było dziełem
z biskupem krakow-
ła zakonu – Ber-

ę z pemieniem

Tablica orantów odkryta w kolegiacie w Wiślicy to jedno z najstarszych zachowanych przedstawień władców Polski. Zostali na niej ukazani najprawdopodobniej Kazimierz Sprawiedliwy **1** wraz z żoną **2** i synem **3**. Płyta znajdowała się na posadzce nieistniejącego już kościoła romańskiego, co potwierdza napis: *Ci chcą być podeptani, aby mogli być wzniesieni do gwiazd...*

■ płaskorzeźba, Wiślica, ok. 1170 r.

tut sukcesyjny Bolesława Krzywoustego należał już do przeszłości. Rozgorzały wojny pomiędzy skłóconymi dzielnicami, a osłabiona Polska traciła na znaczeniu i ponosiła porażki na polu międzynarodowym. Całkowicie utraciła Pomorze Zachodnie, a namiestnicy Pomorza Gdańskiego stopniowo się usamodzielniali, by w XIII w. sięgnąć po władzę książęcą. Na zachód od Wielkopolski ekspansję prowadziła Brandenburgia, a na północnym wschodzie władcy rozdrobnionych księstw piastowskich nie byli w stanie uporać się z najazdami plemion pruskich.

Rozdrobnienie dzielnicowe sprzyjało przemianom politycznym i społecznym. Każdy książę miał własnego wojewodę i wielu innych urzędników, co stwarzało możliwość awansu i zdobycia zaszczytów przez możnowładców. Jednocześnie władca był zależny od poparcia możnych. Gdy popadał z nimi w konflikt, groził mu bunt i utrata rządów. Książęta nadawali więc

POSTAĆ HISTORYCZNA

KAZIMIERZ SPRAWIEDLIWY

1138–1194

Jako najmłodszy syn Bolesława Krzywoustego nie otrzymał własnej dzielnicy po śmierci ojca, dzięki czemu nie uczestniczył bezpośrednio w walkach swoich braci. W 1177 r. objął jednak rządy w ziemi krakowskiej, a jego zwierzchność jako seniora uznali także Piastowie władający w pozostałych dzielnicach. W 1180 r. na zjeździe w Łęczycy udało mu się uzyskać zgodę biskupów i pozostałych Piastów na odrzucenia zasady senioratu i wprowadzenie dziedziczności tronu krakowskiego. Aby umocnić swoje panowanie, w 1184 r. został lennikiem cesarza rzymskiego – Fryderyka Barbarossy, a dwa lata później rozszerzył swoją władzę na Kujawy i Mazowsze. Swoją przydomek – nadany mu już po śmierci – zawdzięcza hojnym nadaniom dla Kościoła i regulacjom prawnym, które ograniczyły zależność biskupów od władcy.

posiadłości ziemskie możliwym oraz Kościołowi. Obdarzali ich również **immunitetem**, czyli zwolnieniem spod władzy sądowniczej księcia.

Majątki władców niewielkich księstw zmalały na tyle, że nie byli w stanie utrzymać stałych załóg w grodach. Wojowie już wcześniej dostawali od książąt posiadłości, lecz teraz osiedli w nich na stałe, a jedynie stawiali się na wezwanie, aby wziąć udział w wyprawie. W ten sposób powstało **rycerstwo**. W Polsce wszyscy członkowie tej warstwy, niezależnie od wielkości posiadanej majątku, podlegali bezpośrednio księciu. Nie wykształciła się zatem na ziemiach polskich skomplikowana struktura lenna taka jak w Europie Zachodniej (zob. na s. 172–174).

ĆWICZENIA

1. Podaj, w jaki sposób określono kwestię następstwa tronu po śmierci Bolesława Krzywoustego.
2. Wymień przyczyny szybkiego załamania się systemu senioratu w Polsce.
3. Wyjaśnij, w jaki sposób powstało rycerstwo.

DLA ZAINTERESOWANYCH

Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, Wrocław 1982

A. Jureczko, *Testament Krzywoustego*, Warszawa 1988.

J. Wyrozumski, *Pierścień Kingi*, Warszawa 1999.

6. Testament Bolesława Krzywoustego

Zadanie 1.

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Zgodnie z wprowadzoną przez Bolesława Krzywoustego zasadą senioratu władzę zwierzchnią w kraju miał obejmować

- A. najbardziej zasłużony spośród żyjących Piastów. C. najstarszy przedstawiciel dynastii Piastów.
B. krewny wskazany przez umierającego władcę. D. pierworodny syn zmarłego władcy.

Zadanie 2.

Wskaż, jakie rozwiązania wprowadzone w statucie Krzywoustego miały ograniczyć ryzyko trwałego rozpadu państwa na mniejsze księstwa.

Zadanie 3.

Zapoznaj się z tablicą genealogiczną, a następnie wykonaj polecenia.

a) Podaj, w jakiej kolejności sprawowano by władzę princepsa, gdyby zasady wprowadzone przez Bolesława Krzywoustego obowiązywały już od śmierci Kazimierza Odnowiciela.

1. _____ 3. _____
2. _____ 4. _____

b) Oceń, czy opisana powyżej (w poleceniu a) sytuacja byłaby korzystna dla Bolesława Krzywoustego. Uzasadnij odpowiedź.

Zadanie 4.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj polecenia.

Odtąd [od 1166 r.] omijały tryumfy wojenne tak Bolesława, jak i jego synów. Starszy z nich, dziedzic ojcowskiego imienia, własnym zgonem ojca zgon uprzedził. Młodszy zaś, któremu na imię Lestek, dziedziczy Mazowsze i Kujawy na mocy takiego zapisu testamentowego: „Syn mój, Lestek, ma być na stałe jedynym dziedzicem Mazowsza wraz z Kujawami. Brat mój, Kazimierz, w czasie jego małoletności niech nie sprawuje [tylko] opiekuństwa, lecz do ojcowskiego przytuli go serca. Jeśliby przypadkiem Lestka spotkał los śmiertelników, niech tenże brat mój, Kazimierz, na stałe będzie jedynym dziedzicem tych ziem”. Pełnoletni już Kazimierz podobnym testamentem odziedziczył księstwo po zmarłym bracie Henryku. Bolesław zaś umarł w wieku dojrzałym, nie w podeszłym, i pochowany został w rzędzie ojców swoich.

Źródło: Mistrz Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Diepholz 2010, s. 172.

a) Narysuj tablicę genealogiczną ukazującą relacje pomiędzy Bolesławem Krzywoustym i wszystkimi wymienionymi w tekście Piastami.

b) Wyjaśnij, w jakiej sytuacji Kazimierz miał objąć władzę na Mazowszu i Kujawach.

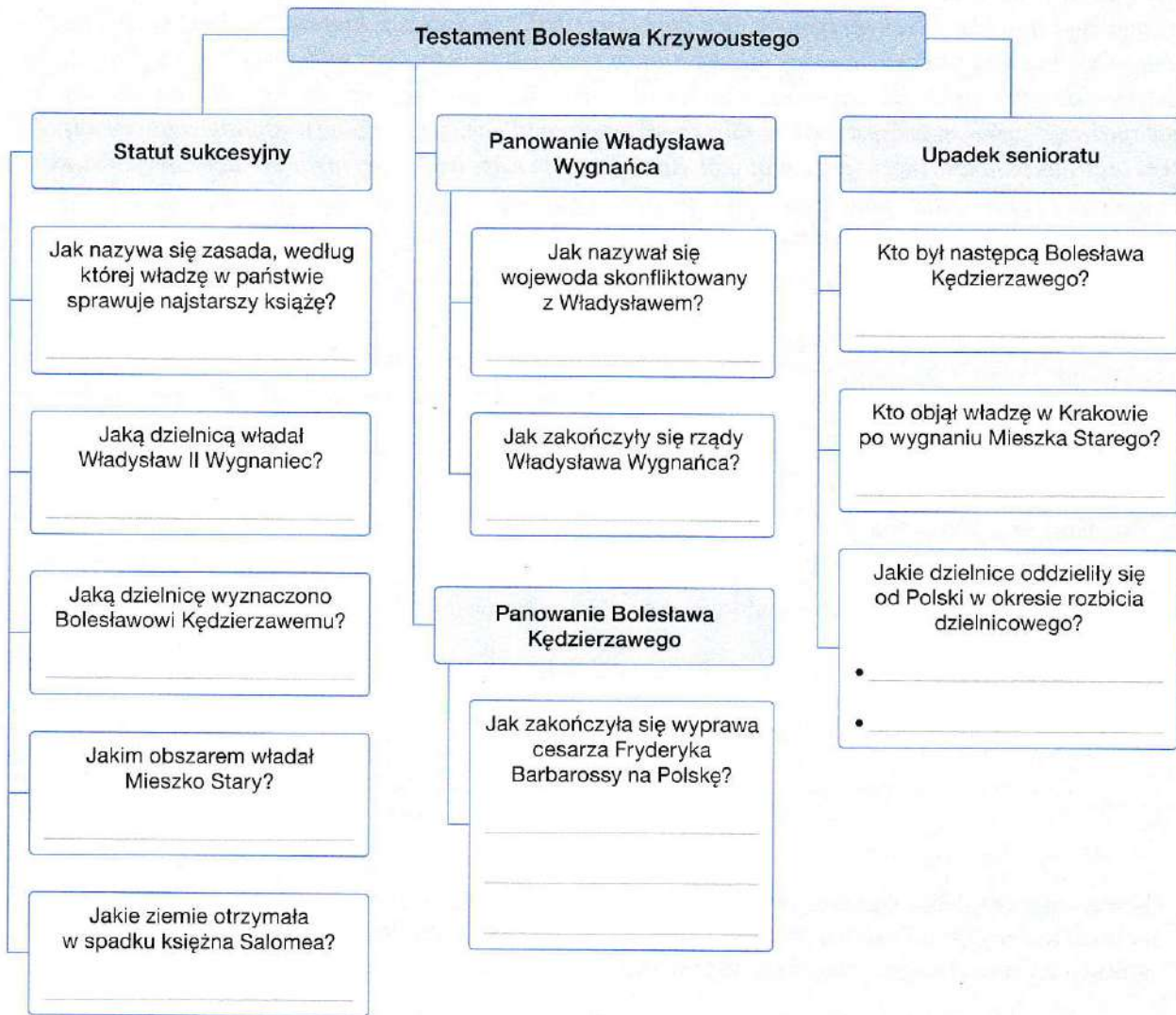

c) Korzystając z tablicy genealogicznej na poprzedniej stronie, rozstrzygnij, czy przedstawione w tekście decyzje Bolesława dotyczące losów Mazowsza i Kujaw były zgodne z zasadami statutu Krzywoustego. Uzasadnij odpowiedź.

Zadanie 5.

Wyjaśnij, w jaki sposób rozdrobnienie dzielnicowe zmieniło pozycję społeczną możnych i wojów.

Uporządkuj swoją wiedzę

Podsumowanie rozdziału V

Polska za pierwszych Piastów

1 Pradzieje ziem polskich

1. Pierwsi praludzie na ziemiach polskich pojawili się ok. 500 tys. lat temu. Przed *Homo sapiens* zamieszkiwali je m.in. przedstawiciele gatunku *Homo erectus* oraz neandertalczyk.
2. Ustąpienie lodowców ok. 12 tys. lat temu umożliwiło rozwój osadnictwa na ziemiach polskich. Istotne znaczenie miało przybycie ludności, która znała zdobycze rewolucji neolitycznej, w tym umiejętność uprawy roli.
3. Po dawnych mieszkańcach ziem polskich pozostały źródła materialne – wytwory ceramiczne, broń i narzędzia. Kolejne fale osadnictwa docierające na ziemię polskie w neolicie, epoce brązu i żelaza podzielone zostały na kilka kultur archeologicznych. Do najbardziej rozprzeczonych należały kultura łużycka (najbardziej znanym jej obiektem jest osada w Biskupinie) i przeworska.
4. Od II do IV w. n.e. ziemie polskie znalazły się pod wpływami Imperium Rzymskiego. W tym czasie przez ich terytorium przebiegał tzw. szlak bursztynowy.
5. W VI w. na ziemiach polskie zaczęli przybywać zorganizowani w plemiona i wyznający wielobóstwo Słowianie.

2 Początki państwa polskiego

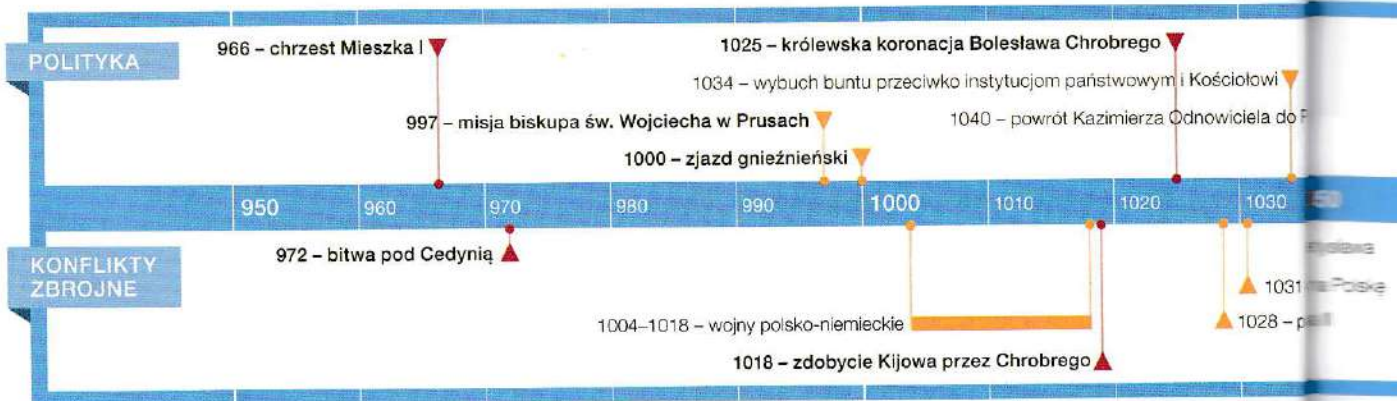
1. W X w. doszło do ekspansji plemienia Polan polskich. Władzę nad nimi objął ród Piastów. W pierwszej kolejności jego przedstawiciele podporządkowali sobie Wielkopolskę i stworzyli w tym regionie sieć grodów.
2. Około 960 r. władzę w państwie Polan objął Mieszko I. Książę kontynuował politykę ekspansji, kierując ją m.in. w stronę Pomorza Zachodniego. Doprowadziło to do konfliktu z Wieleciami i margrabiami niemieckimi.
3. Mieszko I zawarł sojusz z Czechami, czego wynikiem był chrzest księcia w 966 r. i małżeństwo z Dobrawą. Decyzja o przyjęciu chrześcijaństwa w obrządku łacińskim miała doniosłe skutki dla państwa Polan, które znalazło się w orbicie wpływów kultury zachodniej. Wprowadzanie nowej religii odbywało się powoli i najpierw w najważniejszych grodach.
4. Książę Polan na przełomie lat 60. i 70. X w. toczył walki z Wieleciami i zbuntowanymi margrabiami niemieckimi. Korzystał z pomocy Czechów, a także cesarza Ottona I.

3 Panowanie Bolesława Chrobrego

1. Bolesław Chrobry był władcą Polski w latach 992–1025. Tron książęcy objął po ojcu Mieszku I i szybko wygnał z kraju macochę Odę oraz przyrodnich braci.
2. W 997 r. książę pomógł biskupowi Wojciechowi Sławnikowicowi w zorganizowaniu wyprawy misyjnej na ziemię Prusów. Po śmierci duchownego wykupił jego ciało i postarał się o szybkie uznanie męczennika za świętego. Już w 1000 r. do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie pielgrzymkę odbył cesarz Otton III. Jego spotkanie z Chrobrym nazywa się zjazdem gnieźnieńskim.
3. Po śmierci Ottona III Bolesław Chrobry zajął na krótko Czechy. W latach 1004–1018 toczył wojny z cesarstwem niemieckim. W 1018 r. książę wyprawił się także na Ruś.
4. Kilka miesięcy przed śmiercią Bolesław Chrobry został koronowany na króla Polski.
5. Państwo Bolesława Chrobrego określa się mianem monarchii patrymonialnej, co oznacza, że władca traktował je jako swoją własność. Miał szerokie uprawnienia. Sprawował władzę ustawodawczą, sądowniczą i wykonawczą.

4 Kryzys monarchii Piastów

1. Władzę w Polsce po śmierci Bolesława Chrobrego objął jego syn – Mieszko II. Odbył koronację królewską i próbował kontynuować politykę poprzednika. Jednak w 1031 r. nastąpił jednoczesny najazd ze strony cesarstwa i Rusi Kijowskiej. Polski król musiał uciec do Czech.
2. Nowym księciem polskim został starszy syn Bolesława Chrobrego – Bezprym. Jego rządy nie potrwały długo i w kolejnym roku Mieszko II powrócił do kraju. Nie mógł już jednak używać tytułu królewskiego.
3. Mieszko II zmarł w 1034 r. W Polsce wybuchł wówczas bunt poddanych skierowany przeciwko władzy książęcej i Kościołowi. Kryzys wykorzystał m.in. władca Czech Brzetysław, który najechał polskie ziemie.
4. W 1040 r. z pomocą cesarza do Polski powrócił Kazimierz, syn Mieszka II. Książę doprowadził do zjednoczenia ziem polskich i przeniósł stolicę kraju z Gniezna do Krakowa. Działalność władcy spowodowała, że nadano mu przydomek „Odnowiciel”.

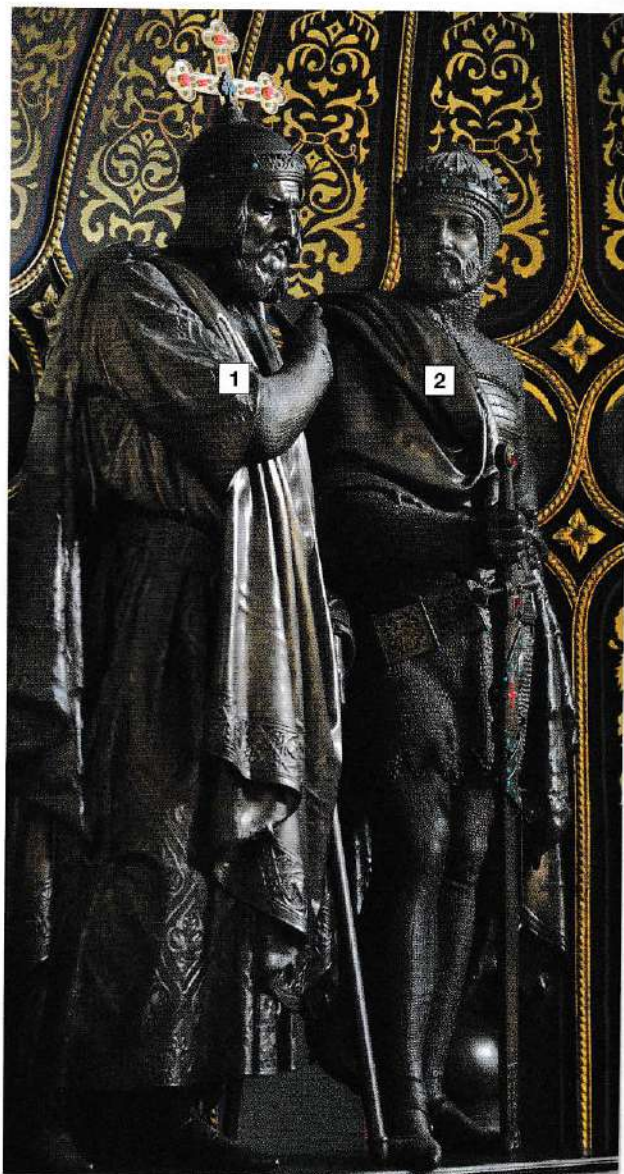

5 Polska Bolesława Śmiałego i Bolesława Krzywoustego

1. W latach 1058–1079 polskim władcą był Bolesław Śmiały, zwany też Szczodrym. Jego rządy odznaczały się aktywną polityką międzynarodową. Dzięki popieraniu papieża w sporze z cesarzem o inwestyturę uzyskał zgodę na koronację królewską w 1076 r.
2. Konflikt Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem i skazanie duchownego na śmierć spowodowały bunt możnych i wygnanie króla z kraju. Polskim władcą został książę Władysław Herman, który odznaczał się biernością, a rzeczywisty wpływ na wydarzenia w państwie miał palatyn Sieciech.
3. W 1097 r. synowie Hermana – Zbigniew i Bolesław Krzywousty – wymogli na ojcu podział państwa na trzy dzielnice. Z kolei w 1102 r. po śmierci księcia doszło do bratobójczych walk wygranych przez Krzywoustego.
4. Nowy władca Polski Bolesław Krzywousty stoczył z sukcesem wojnę z cesarstwem, a w kolejnych latach skoncentrował się na podboju oraz chrystianizacji Pomorza Gdańskiego i Zachodniego.

6 Testament Krzywoustego

1. Bolesław Krzywousty zmarł w 1138 r. Pozostawił statut, zwany też testamentem. W dokumencie zawarto dokładne wytyczne dotyczące sposobu przejmowania władzy przez kolejnych potomków księcia oraz podział państwa na dzielnice.
2. Głównymi zasadami statutu Krzywoustego były pryncypat i seniorat. Pierwsza z nich oznaczała, że jeden książę dzielnicowy będzie sprawował władzę nad pozostałymi. Druga z kolei mówiła, że będzie to najstarszy z rodu i jego potomkowie.
3. Państwo polskie zostało podzielone na kilka dzielnic, w tym wyznaczono też dzielnicę senioralną. Pierwszym seniorem został Władysław, który po nieudanej próbie całkowitego podporządkowania sobie braci w 1146 r. został przez nich wygnany z kraju.
4. Kryzys państwa polskiego na początku XII w. przyczynił się do zmian w organizacji drużyny. Zapoczątkował je Kazimierz Odnowiciel, który indywidualnie nadawał beneficja swoim wojownikom. Z czasem wykształciło się z nich rycerstwo, zyskujące coraz więcej praw i uniezależniające się od władcy.

Posągi Mieszka I [1] i Bolesława Chrobrego [2] znajdują się w Złotej Kaplicy w poznańskiej katedrze. W miejscu tym najprawdopodobniej zostali pochowani dwaj pierwsi historyczni polscy władcy. Obecny kształt i wygląd kaplica zyskała w XIX w.

■ posągi, Polska, XIX w.

Karta powtórzeniowa

Zadanie 1.

Uporządkuj w kolejności chronologicznej podane wydarzenia i procesy, wpisując odpowiednie litery w kratki na osi czasu.

A. założenie osady w Biskupinie	D. początki rolnictwa na ziemiach polskich
B. funkcjonowanie szlaku bursztynowego	E. zasiedlenie ziem polskich przez Słowian
C. pojawienie się <i>Homo sapiens</i> na ziemiach polskich	

Zadanie 2.

Spośród wymienionych postaci wybierz dwie, które były związane z pierwszym okresem chrystianizacji państwa Piastów, i wyjaśnij, jaką rolę odegrały one w tym procesie.

bp Jordan św. Wojciech Dąbrówka św. Stanisław

1. _____ – _____
2. _____ – _____

Zadanie 3.

Podaj, jakie okoliczności skłoniły Ottona III do przybycia do Gniezna i jakie korzyści z tej wizyty odniósł Bolesław Chrobry.

Zadanie 4.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj polecenia.

Tymczasem królowie i książęta sąsiedni, każdy od swej strony, gnębili Polskę [...]. I choć tak wielkie krzywdy i klęski znosiła Polska od obcych, to jeszcze [...] dręczoną była przez własnych mieszkańców. Albowiem niewolnicy powstałi na panów, [...] sami się do rządów wynosząc [...]. Nadto jeszcze, porzucając wiarę katolicką [...], podnieśli bunt przeciw biskupom i kapłanom Bożym i niektórych [...] mieczem zgładzili, a innych [...] ukamienowali. Wtedy to Czesi zniszczyli Gniezno i Poznań i zabrali ciało św. Wojciecha.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, tłum. R. Grodecki, Diepholz 2010, s. 42.

a) Wymień imiona władców, którzy panowali w Polsce w trakcie wydarzeń opisanych w tekście.

b) Wyjaśnij, jakie były przyczyny tych wydarzeń.

Zadanie 5.

Podaj, jakie okoliczności doprowadziły do ucieczki Bolesława Śmiałego z kraju.

Zadanie 6.

Dokończ zdania. Wybierz właściwe odpowiedzi spośród podanych.

Do 1138 r. na królów Polski koronowano

- A. pięciu Piastów. B. czterech Piastów. C. trzech Piastów. D. dwóch Piastów.

Przeniesienie głównej siedziby władców z Gniezna do Krakowa było bezpośrednim skutkiem

- A. zniszczeń w trakcie najazdu Brzetysława. C. tzw. statutu Bolesława Krzywoustego.
B. rosnącej popularności kultu św. Stanisława. D. narastającego zagrożenia ze strony Brandenburgii.

Zadanie 7.

Zapoznaj się z mapą, a następnie wykonaj polecenia.

a) Uzupełnij legendę mapy, podając odpowiednie imiona i przydomki władców.

Państwo Piastów za panowania

 _____
 _____
 _____

b) Oznacz na mapie opisane niżej obszary. Wstaw odpowiednie litery we właściwych miejscach.

- A. kolebka państwa Piastów
B. po 1138 r. tron dzielniczy senioralnej
C. po 1097 r. dzielnica Władysława Hermana

Zadanie 8.

Wyjaśnij, kto miał nosić tytuł princepsa zgodnie z zaleceniami Bolesława Krzywoustego.

Na wrywki

- Co to jest „kultura archeologiczna”?
- Gdzie znajduje się najbardziej znana osada kultury łużyckiej na ziemiach polskich?
- Skąd i dokąd wiódł szlak bursztynowy?
- Czy Prusowie należeli do plemion słowiańskich?
- Kiedy na ziemiach polskich zaczęli się osiedlać Słowianie?
- Jak według Galla Anonima nazywał się ojciec Mieszka I?
- W jakiej krainie historycznej znajdowało się centrum państwa Polan?
- W którym roku doszło do „chrztu Polski”?
- Kim była Dąbrówka?
- Jak nazywał się pierwszy biskup misyjny, który działał na ziemiach polskich?
- Jak nazywa się niemiecki kronikarz, dzięki któremu znamy dokonania Mieszka I i Bolesława Chrobrego?
- Co to jest *Dagome iudex*?
- W jaki sposób Bolesław Chrobry postąpił z macochą i braćmi przyrodnymi po śmierci ojca?
- W jakim mieście sprawował godność biskupa późniejszy św. Wojciech?
- Kiedy i dlaczego Otton III udał się do Gniezna?
- Jakie zmiany w organizacji kościelnej przyniósł zjazd gnieźnieński?
- Kto został pierwszy arcybiskupem gnieźnieńskim?
- Jakimi darami według Galla Anonima mieli się wymienić Otton III i Bolesław Chrobry?
- W jaki sposób zorganizowana była drużyna książęca?
- W którym roku Bolesław Chrobry koronował się na króla Polski?
- Czym charakteryzuje się monarchia patrymonialna?
- Co przedstawiają płaskorzeźby umieszczone na Drzwiach Gnieźnieńskich?
- Jakie procesy i wydarzenia doprowadziły do odsunięcia Mieszka II od władzy?
- Kim byli Bezprym, Brzetysław i Miecław?
- Kto wywiózł z Polski relikwie św. Wojciecha?
- Jak nazywali się władcy, którzy wsparli Kazimierza Odnowiciela w walkach o władzę nad państwem piastowskim?
- Jaki gród stał się główną siedzibą Piastów po powrocie Kazimierza Odnowiciela?
- Jakie zmiany w organizacji wojska przyniósł okres upadku państwa w pierwszej połowie XI w.?
- Czyje poparcie musiał uzyskać Bolesław Śmiały, aby koronować się na króla?
- W którym roku Bolesław Śmiały koronował się na króla?
- Jak nazywał się biskup krakowski, który zginął na skutek konfliktu z Bolesławem Śmiałym?
- Jaką funkcję sprawował Sieciech na dworze Władysława Hermana?
- W jaki sposób podzielono ziemie polskie w latach 1097 i 1102?
- Co doprowadziło do wyprawy Henryka V na ziemie polskie?
- Jakie ziemie zajął i schryścianizował Bolesław Krzywousty?
- W którym roku zaczęto stosować postanowienia statutu Bolesława Krzywoustego?
- Komu przysługiwała godność princepsa zgodnie ze statutem Krzywoustego?
- Jakie ziemie wchodziły w skład dzielnicy senioralnej?
- Dlaczego Władysław Wygnaniec musiał opuścić ziemie polskie?
- Kiedy po raz pierwszy złamano zasadę senioratu?
- Jak rozdrobnienie dzielnicowe wpłynęło na położenie wojów i możnych?